

Nieuwe presentatie

DE VOORMALIGE NEDERLANDSE KOLONIËN

Na de vaste tentoonstelling over Nederland, is nu ook de vaste tentoonstelling over de Nederlandse koloniën vernieuwd. Op 2 oktober opent burgemeester Femke Halsema de prachtige nieuwe afdeling. Het museum is daarmee weer compleet. Indonesië, Suriname en de zes Nederlands-Caribische eilanden worden geïntegreerd behandeld. In ruim dertig persoonlijke verhalen biedt de tentoonstelling een nieuwe, completere kijk op de koloniale geschiedenis. We interviewen conservator en projectleider Karlien Metz.

Wat is er nieuw aan de opstelling, Karlien?

“Er is meer aandacht voor verhalen van Indonesiërs, Surinamers en bewoners van de zes Nederlands-Caribische eilanden dan in de vorige opstelling, en voor verzet tegen Nederland als koloniale onderdrukker. In de verhalen zie je het economische belang van de voormalige koloniën als een rode lijn terugkomen. Japan bezette Indonesië vanwege de olie en andere grondstoffen, en heeft het land gigantisch uitgebuit. Niet alleen Europeanen, maar ook miljoenen Indonesiërs zijn als dwangarbeiders afgebeeld, en op Java stierven meer dan twee miljoen mensen door de honger.

Steeds meer Indonesiërs, die de Japanners eerst als bevrijders zien, zijn dan zeer gemotiveerd om te vechten voor onafhankelijkheid. In Suriname en de Caribische eilanden explodeert de oorlogsindustrie:

Training Indonesische troepen door Japan.
Foto: Nationaal Archief

60% van het bauxiet voor de Amerikaanse gevechtsvliegtuigen komt tussen 1940 en 1943 uit Suriname. Het grootste deel van de brandstof voor die vliegtuigen komt van de raffinaderijen op Curaçao en Aruba. Dat versterkt het zelfvertrouwen van de bevolking, terwijl de Nederlandse gouverneurs vanwege de oorlogsbelangen juist dictatoriaal gaan optreden. Dat geeft spanningen. De cultuur verandert ook door het eigen leger en de komst van Amerikaanse militairen om de industrieën te beschermen.”

Krijgt de naoorlogse dekolonisatie ook aandacht?

“Jazeker. De oorlog in Indonesië tot 1949 krijgt met een film en vijf verhalen relatief veel aandacht, en we vertellen ook verhalen over de periode daarna: onder meer over de Molukkers die naar Nederland komen, Nieuw-Guinea en de onafhankelijkheid van Suriname. Dit geeft inzicht in de geschiedenis van veel mensen met een koloniale achtergrond in Nederland. In een epiloog met korte citaten bij portretfoto's maken we duidelijk hoe het koloniale verleden doorwerkt in de samenleving van vandaag.”

Vond je het interessant om eraan te werken?

“Heel interessant. Ik heb zelf ook weer veel

Karlien Metz controleert de bewegende wand-projecties.

geleerd. Er is in Nederland maar weinig bekend over deze verhalen die ook horen bij de Nederlandse geschiedenis. Ik vind het een heel belangrijke toevoeging aan het museum. Het was wel een uitdaging om het complexe verhaal te comprimeren in dertig verhalen en twee films, maar dat is gelukt. We creëren een ruimtelijker effect door een geprojecteerd landschap dat langzaam voorbij glijdt. Om goede nuances en de juiste bewoordingen te vinden zijn onze deskundige meelezers, met vaak zelf een achtergrond in de koloniën, ontzettend belangrijk geweest.”

Veel mensen uit het verzet hebben tegen de Indonesische onafhankelijkheidsstrijders gevochten. Is het nieuwe verhaal van het museum niet kwetsend voor hen?

“Ik denk het niet. Wel pijnlijk natuurlijk, maar dat was het sowieso. We vertellen ook hun verhaal aan de hand van Cornelis Schoormans, die er oprecht van overtuigd is dat de Indonesische bevolking beschermd moet worden tegen extremisten. In de epiloog vertelt een veteraan hoe pijnlijk het is dat hij achteraf als oorlogsmisdadiger wordt gezien. We laten verschillende kanten zien, op een respectvolle manier.”

Vanaf 3 oktober geopend voor het publiek.

EEN IMPRESSIE VAN DE VERHALEN IN DE NIEUWE VASTE PRESENTATIE

“We kregen Chesterfield, Lucky Strike en Camel sigaretten en er kwamen allerlei wasmiddelen en Floatingsoap, die bleef drijven. De Surinamers die in het Amerikaanse kampement werkten, namen die producten mee naar huis.”

Anna Starke

“Japan zei tegen ons: ‘Nederland is koloniaal en neemt jullie spullen af. Wij zijn jullie oudere broer. Wij gaan jullie beschermen tegen andere landen.’ Daarom hielden we van Japan. Het ging ons bevrijden.”

Sunaryo Gunwiradi

“Ik werd opgepakt en gedwongen om te werken. Ik was bang. Als je weigerde werd je geslagen. Vader verzette zich, maar hij werd vastgebonden aan een elektriciteitsmast. Ze sloegen hem, zodat ze mij konden meenemen. Als romusha droeg ik een schoffel en een bezem bij me om te werken. Als je het niet goed deed werd je geslagen of in de zon gezet. Van mijn misschien wel duizenden mederomusha's uit Bandung heeft er verder niet één overleefd. Ik ben de enige.”

Abah Landung

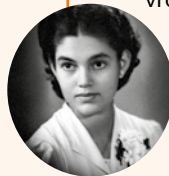
“Ik moest een ‘pendaftaran’ halen, een Japans identiteitsbewijs. Daar moest je flink voor betalen. (...) We verkochten zelfgemaakte schoenen, zeep en houten sieraden. De hygiëne werd steeds slechter. We kregen ‘kutu busuk’, wandluis. Dat was vreselijk. We zagen dat veel Indonesiërs het nog veel zwaarder hadden dan wij. Ik heb veel lijken gezien. Die mensen waren doodgegaan door hongersnood of ziekte.”

Fons van Eick

“Het was februari 1944 en we zaten al bijna twee jaar in het Japanse vrouwenkamp Ambarawa. Opeens kwam er een onverwachte inspectie. Ze keurden ons van top tot teen. (...) Drie maanden lang werden we dag en nacht misbruikt. Iedere militair vroeg ik om hulp. Bij iedere verkrachting heb ik me uit alle macht verzet. Door al die gevechten was ik van top tot teen bont en blauw. Ontsnappen was onmogelijk.”

Jeanne Ruff O’Herne

“Aan wie hebben we deze achterstand te danken, mijn geachte lezers? Het zijn die blanke mannen met blauwe ogen. Zij zijn schuldig aan deze achterstand van Curaçao...”

Medardo de Marchena

“Die Duitsers mikten op één van de schepen. (...) Veel mannen heb ik zien zwemmen in de vuurzee. Een vent zwom voor zijn leven en ineens had hij geen voeten meer, zijn onderbenen waren beide weg. Toen hij in de boot kwam, ging hij dood.”

August Mijnhijmer

“Ook ik kreeg als zestienjarige een geweer en een mes. Mijn taken waren dezelfde als die van de mannen: zo veel mogelijk Japanners uitschakelen. Maar ik herstelde ook kleding en verzorgde wonden.”

Coosje Ayal

“Wij willen in geen geval een ondergeschikt onderdeel van Nederland zijn of van welk ander land ook! BAAS IN EIGEN HUIS!”

Wim Bos Verschuur

“De Nederlanders gebruikten de Britse soldaten om terug te komen! Toen ik dat zag, werd mijn motto: ik ga voor mijn land vechten tot mijn laatste druppel bloed! De Nederlanders hielden ons klein. Japan daarentegen had ons leren vechten, zogenaamd voor onze onafhankelijkheid. (...) Nu waren we vrij! Ineens wilde iedereen meevechten. Tegen de Nederlanders, tegen de Japanners! Ik was trots!”

Surachman Kusumorachmanto

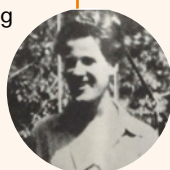
“Het Merdeka [vrijheid] geschreeuw komt dichterbij, opgewonden en hard. De pemuda's trappen met hun laarzen de glazen schuifdeur in, het glas rinkelt op de vloer. Er wordt geschoten. De kerels lopen door het huis, zij trappen deuren open, ze vloeken en schreeuwen...”

Lisa Tan

“Waar hadden ze het in Godsnaam aan verdiend. Dat ze in hun eigen land dekking moesten zoeken, om niet door vreemde kogels getroffen te worden? (...) De allereerste keer dat we Nederlandse soldaten hadden doodgeschoten, bleef ik me afvragen of ik misschien een van die jongens gekend had...”

Poncke Princen

“Vanmorgen horen we het ontstellende bericht dat de Verenigde Naties zich met het conflict gaan bemoeien. Moeten wij ons misschien terugtrekken en de bevrijde bevolking weer overlaten aan die hysterische losgebroke plopers? Dat mag nooit gebeuren.”

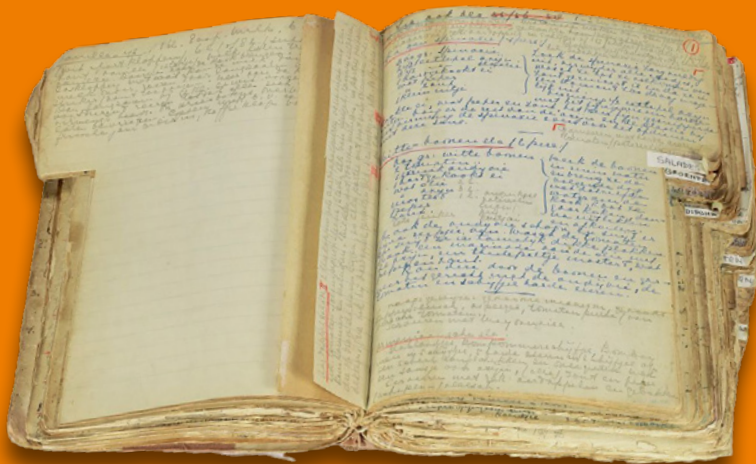
Cornelis Schoormans

“KNIL'ers vchten voor Nederland. Wat was de dank? Dat ze hier uit militaire dienst werden ontslagen en in kampen gestopt. Nederland had zich moeten inzetten voor een vrije Molukse republiek, maar deed niets. We werden genegeerd.”

Non Aponno

Nieuw in onze collectie

KOOKBOEK UIT KAMP BANYUBIRU

Het Verzetsmuseum krijgt steeds vaker collectie aangeboden uit voormalig Nederlands-Indië, zoals recent een bijzonder kookboek. Het is geschreven door Elisabeth Luning-Hulshoff tijdens de Japanse bezetting in kamp Banyubiru op Java, waar ze met haar zoontje gevangen zat. De omstandigheden in het kamp waren slecht. Omdat er vrijwel niets te eten was zocht Elisabeth slakken als voedsel voor haar zoontje.

Het is een bekend verschijnsel dat er in kampen waar honger werd geleden – in Europa én Indonesië – over eten werd gefantaseerd. Het zorgde voor sociale interactie, en hielp gevangenen om door de

wanhopige omstandigheden heen te komen. Vaak werden recepten ook opgeschreven. Ook de vrouwen in Banyubiru praatten over eten en ze vertelden elkaar recepten, die Elisabeth op blaadjes opschreef. Omdat ook papier schaars was werd elk beschrijfbaar stukje gebruikt, zelfs de achterkant van een brief van haar zus. Blaadje voor blaadje naaide ze de recepten aan elkaar tot een vuistdik boekwerk met honderden recepten voor: soepen, hoofdgerechten, salades, sauzen, gevogelte, en gebak.

Elisabeth en haar zoontje overleefden het kamp. Het kookboek heeft ze altijd bewaard, en werd vorig jaar door haar familie aan het Verzetsmuseum geschonken. Het krijgt nu een plaats in de nieuwe vaste tentoonstelling over de voormalige Nederlandse koloniën.

MUSEUM-ACTIVITEITEN

- **Sobibor: verzet en hoop 2024.** (voorheen de Sobiborbijeenkomst), zondag 27 oktober, titel *Parfum, tandpasta en een kapitein. Menselijke waardigheid in kamp Sobibor*, met Erik Schumacher (historicus) en Rosanne Kropman (journalist), die beide recent over Sobibor publiceerden. Vanaf 15.00 uur. Tickets gratis verkrijgbaar op de website.
- **Museumnacht**, zaterdag 2 november vanaf 19.00 uur, over de invloed van het koloniale verleden op onze hedendaagse cultuur en identiteit. Een avond vol interactieve workshops, live muziek door Carina Fernandes en haar band *Carina & The Jetsetters*, hapjes uit Indonesië, Suriname en de Caribische eilanden en natuurlijk een bezoek aan de nieuwe afdeling. Toegang alleen met Museumnacht passe-partout.

- **NIKS!, sudah, laat maar**, donderdag 21 november, Symposium over het verzet in Nederlands-Indië tijdens de Tweede Wereldoorlog i.s.m. Stichting Gastdocenten WOII Zuidoost-Azië en de projectgroep Verzet in Nederlands-Indië. Vanaf 17.15 uur. Toegang € 15, zie de website voor meer informatie.

- **Anton de Kom-lezing 2024.** *Het onvertelde verhaal van zwarte vrouwen*, dinsdag 26 november door Linda Nooitmeer, voorzitter van het NiNsee | Nationaal instituut Nederlands slavernijverleden en erfenis. Met nagesprek onder leiding van één van de nieuwe hoofdredacteurs van vaste partner dagblad *Trouw*, Karel Smouter. Vanaf 19.00 uur. Toegang: € 20 of € 10 voor Vrienden Verzetsmuseum, lezers van dagblad *Trouw* en houders van Museumkaart en €5 voor Stadspashouders.

Foto Wouter le Duc

- **Boy Ecury Monoloog**, zondag 8 december, vanaf 15.00 uur.

Zie voor alle activiteiten, nadere informatie, tarieven en reserveringen www.verzetsmuseum.org

Helen Wijngaarde

PORTRET VAN EEN VRIEND VAN HET MUSEUM

van alles vertellen. Het Verzetsmuseum heeft toen mijn hart gestolen. En vanaf 2013 wordt mijn verhaal verteld in het Juniormuseum, in het vliegtuig met verhalen van kinderen van over de hele wereld.”

Wanneer ben je weggegaan uit Curaçao?

“Mijn vader kwam uit Suriname, en toen ik twaalf was verhuisden we daarheen. Ik zat op de Mulo en de Kweekschool. Daarna ging ik terug naar Curaçao als onderwijzeres, maar ik kon niet meer wennen. De Surinaamse cultuur was vrolijker en lossier. Op Curaçao was het in die tijd heel anders. Er moest altijd een chaperonne mee als ik ergens naartoe ging. Ik voelde me daar niet vrij. Toen ging ik in 1958 naar Nederland, waar ik ook lang werkte als onderwijzeres, en later als lerares Nederlands als tweede taal aan Turkse en Marokkaanse kinderen. In Nederland leerde ik mijn man kennen, die Nederlands-Indisch is. Zijn vader had tijdens de oorlog aan de Birma Spoorlijn gewerkt – een verschrikkelijke tijd. Anders dan ik, had hij slechte herinneringen aan de opvang in Nederland.”

Surinaamse vader, Curaçaoose moeder, Nederlands-Indische man: zowat de hele koloniale geschiedenis komt in jou samen.

“Dat kun je wel zeggen. Mijn overgrootvaders, zowel die in Suriname als die op Curaçao, waren witte Plantage-eigenaren die een relatie en kinderen kregen met een zwarte vrijgelaten slavin. Die geschiedenis gaat me steeds meer interesseren. Laatst heb ik weer een puzzelstukje ontdekt. Het boeit me enorm. Ik ben regelmatig naar Suriname en Curaçao geweest en ook naar Indonesië.”

Hoe vind je het dat in de nieuwe presentatie van het Verzetsmuseum alle voormalige koloniën bij elkaar aan de orde komen?

“Dat vind ik fantastisch. Het zijn vaak gescheiden werelden – verschillende groepen weten weinig van elkaar – terwijl er zo veel dwarsverbanden zijn. En in een museum als het Verzetsmuseum zie je afbeeldingen en voorwerpen die veel meer oproepen dan het lezen van een boek. Ik verheug me erg op de nieuwe presentatie.”

Hoe heb je het Verzetsmuseum leren kennen?

“Dat was in 2004 tijdens de tentoonstelling Wereldoorlog in de West. Ik ben op Curaçao geboren in 1938 en heb heldere jeugdherinneringen aan de oorlog. Geen nare herinneringen! Als het luchtalarm ging, vonden mijn broer en ik het heel spannend. Onze buurvrouw kwam ons direct halen en we moesten schuilen onder haar bed. Op straat riepen we vrolijk ‘V for Victory’ naar de Amerikaanse soldaten. Die tentoonstelling bracht veel herinneringen boven. Ik had Cultuurwetenschappen aan de Open Universiteit gestudeerd en daar werd nauwelijks aandacht besteed aan de Antillen en aan Suriname. Ik heb mijn medestudenten toen meegenomen naar de tentoonstelling en mocht ze in een zaaltje

Voor € 30 per jaar ben je Vriend(in) van het Verzetsmuseum. Het hele jaar heb je gratis toegang tot het museum. Daarnaast ben je te gast op onze officiële openingen en krijg je korting op lezingen en andere activiteiten. Elk jaar is er een Vriendendag met een speciaal programma.

Vriend worden? Stuur deze bon ingevuld naar Stichting Vrienden van het Verzetsmuseum, Antwoordnummer 9254, 1000 WZ in Amsterdam. Een postzegel is niet nodig.

Door ondertekening van deze bon geef je toestemming aan Stichting Vrienden van het Verzetsmuseum Amsterdam, gevestigd te Amsterdam, met adres: Plantage Kerklaan 61, 1018 CX Amsterdam, Incassant-id: NL21ZZZ412039530000, om doorlopend incasso-opdrachten te sturen naar je bank om een bedrag voor de jaarlijkse vriendenbijdrage te kunnen incasseren, en je bank doorlopend een bedrag van je rekening af te laten schrijven overeenkomstig de opdracht van Stichting Vrienden van het Verzetsmuseum Amsterdam. Ook geef je toestemming om via het opgegeven e-mailadres op de hoogte te worden gehouden van onze activiteiten.

Ik steun de Vrienden jaarlijks met:

- € 30 (1 vriendenpas)
 € 40 (2 vriendenpassen)
 ander bedrag, namelijk € _____

Naam _____

Straat en huisnummer _____

Postcode en woonplaats _____

Land _____

Telefoonnummer _____

E-mailadres _____

IBAN _____

Plaats en datum _____

Handtekening _____

**WORD
VRIEND!**

**Vul de bon in en
stuur deze op.**

**Of scan de
QR-code met
een telefoon.**

De roerige geschiedenis van
de Stichting 1940-1945

ZORG VOOR HET VERZET

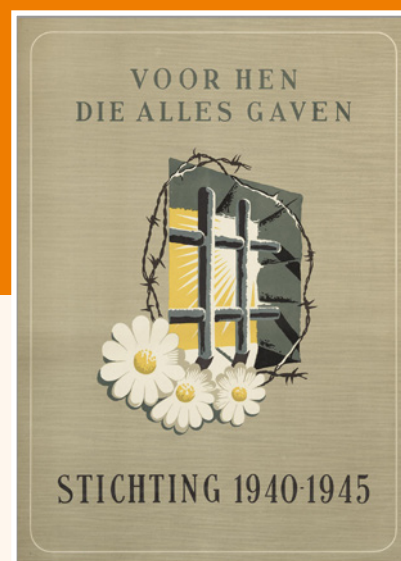

Op 17 oktober opent een nieuwe wisseltentoonstelling gewijd aan de Stichting 1940-1945. Tachtig jaar eerder, op 13 oktober 1944 werd wat toen nog de 'Stichting 1940-1944' heette in het grootste geheim opgericht voor naoorlogse steun aan hulpbehoevende verzetsmensen en gezinnen van omgekomen verzetsmensen. De Stichting bestaat nog steeds en maakte roerige ontwikkelingen door. De tentoonstelling geeft er een levendig beeld van.

De Stichting – met veel vrijwilligers uit het verzet – geeft financiële en vooral ook maatschappelijke steun: gezinnen worden begeleid door maatschappelijk werkers, er is hulp bij het zoeken naar werk, er zijn studiebeurzen, kindervakanties, etc. In de jaren 1970 raakt de Stichting ook betrokken bij andere slachtoffergroepen: Joden, mensen uit voormalig Nederlands-Indië, en jongeren met een tweede generatietrauma.

De eerste naoorlogse jaren is de Stichting razend populair in Nederland en brengen fondsenwervingsacties miljoenen op. Maar al snel laait de Koude Oorlog op. De afdeling Groningen gaat communisten weren, tegen de zin van het Hoofdbestuur. Bestuurder Arie van Namen betoogt in 1948: "Wij hebben wezenlijk in het verzet gestaan en elkaar hier leren waarderen. [...] Wij hebben beloofd tezamen voor de slachtoffers van dat verzet te zullen zorgen. Dit woord moeten wij gestand doen." De emoties lopen hoog op.

In de jaren 1960 en 1970 komen de verschillende politieke richtingen uit het verzet weer nader tot elkaar, onder meer door gezamenlijk verzet tegen de voorgenomen vrijlating van de drie laatste Duitse oorlogsmisdadigers die in Breda gevangen zitten. De Stichting neemt ook nu geen standpunt in. Dat wekt verontwaardiging bij een deel van de achterban. Ook is er bij de achterban toenemende behoefte aan onderscheidingen en zien zij hun uitkeringen vaak als een vorm van erkenning. De Stichting ziet uitkeringen nadrukkelijk niet als beloning voor verzet. Mensen die geen uitkering krijgen reageren vaak emotioneel. Er worden zelfs twee molotovcocktails bij het hoofdkantoor naar binnen gegooid. Om het oorzakelijke verband tussen psychische klachten en het verzetsverleden vast te stellen, en trauma's te behandelen, gebruikt psychiater Bastiaans LSD en andere geestverruimende middelen. Dan ontdekt tijdschrift Elsevier dat Eibert Meester tijdens zijn behandeling

Affiche Stichting 1940-1945

door Bastiaans verzetservaringen heeft herbeleefd en een uitkering van de Stichting 1940-1945 krijgt, terwijl hij helemaal niet actief was in het verzet. Het wordt een grote nationale rel. Maar ondanks deze en andere tumultueuze kwesties, betekent de steun van 'de Stichting' door de jaren heen heel veel voor de 'verzorgden'. Tijdens contactdagen en zeer populaire 'damesvakantieweken' vinden zij verbondenheid en herkenning bij elkaar, vaak tot aan hun dood.

18 oktober 2024 t/m 30 maart 2025

Protest tegen vrijlating Drie van Breda

het verzet

Zorg voor

de roerige geschiedenis
van Stichting 1940-1945

van 18 oktober 2024 tot 30 maart 2025
in het Verzetsmuseum Amsterdam

VERZETS
RESISTANCE
MUSEUM